

CRNOGORSKA AKADEMIJA
NAUKA I UMJETNOSTI

Leksikografski centar

LEKSIKONI

Knjiga 1, Tom I

ZA IZDAVAČA

Akademik Dragan K. Vukčević,
predsjednik CANU

MONTENEGRIN ACADEMY
OF SCIENCES AND ARTS
Lexicographic Center

LEXICONS
Book 1, Volume I

FOR THE PUBLISHER
Academician Dragan K. Vukčević,
President of CANU

CIP – Каталогизacija у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-7215-513-6
COBISS.CG-ID 20399620

Leksikon likovne umjetnosti Crne Gore

Knjiga 1, Tom I
A—M

**LEXICON
OF FINE ARTS
OF MONTENEGRO**

Book 1, Volume I
A—M

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Akademik Niko Martinović

EDITOR IN CHIEF
Academician Niko Martinović

PODGORICA, MMXXI

EDITORIAL BOARD

Branko Baletić, associate member of CANU

Aleksandar Bogdanović, Minister of Culture
in the Government of Montenegro (2016–2020)

Professor Saša Brajović, Faculty of Philosophy
of the University of Belgrade

Academician Anka Burić

Aleksandar Čililik, PhD, associate member of CANU

Assoc. Prof. Maja Đurić, PhD, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica

Academician Dragan Karadžić

Tatjana Koprivica, PhD, research associate,
Historical Institute, University of Montenegro, Podgorica

Academician Tonko Maroević, member of HAZU and foreign member of CANU

Academician Niko Martinović

Slobodan Mitrović, architect

Academician Pavle Pejović

Svetlana Racanović, PhD, lecturer at the Faculty of Fine Arts
of the University of Montenegro, Cetinje

Professor Slobodan Raičević, retired

Luka Rakojević, MA, teaching assistant, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica

Nikola Vujošević, painter

Ljiljana Zeković, art historian

REDACTION

Professor Saša Brajović, Faculty of Philosophy
of the University of Belgrade

Aleksandar Čililik, PhD, associate member of CANU,
Deputy Editor-in-Chief

Assoc. Prof. Maja Đurić, PhD, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica

Tatjana Koprivica, PhD, research associate,
Historical Institute, University of Montenegro, Podgorica

Academician Niko Martinović, Editor-in-Chief

Slobodan Mitrović, architect

Professor Slobodan Raičević, retired

Luka Rakojević, MA, teaching assistant, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica, Redaction Secretary

Ljiljana Zeković, art historian

INDEPENDENT ADVISOR IN THE LEXICOGRAPHIC CENTRE OF CANU

Novak Vukadinović

ASSOCIATES

Professor Saša Brajović, Faculty of Philosophy
of the University of Belgrade

Aleksandar Čililik, PhD, associate member of CANU

Assoc. Prof. Maja Đurić, PhD, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica

UREĐIVAČKI SAVJET

Branko Baletić, vanredni član CANU

Aleksandar Bogdanović,
ministar kulture u Vladi Crne Gore (2016–2020)

Dr Saša Brajović, redovna profesorica,
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Akademik Anka Burić

Dr Aleksandar Čililik, vanredni član CANU

Dr Maja Đurić, vanredna profesorica,
Fakultet umjetnosti Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Akademik Dragan Karadžić

Dr Tatjana Koprivica, naučna saradnica,
Istorijski institut, Univerzitet Crne Gore, Podgorica

Akademik Tonko Maroević, redovni član HAZU i inostrani član CANU

Akademik Niko Martinović

Slobodan Mitrović, arhitekta

Akademik Pavle Pejović

Dr Svetlana Racanović, predavač na Fakultetu likovnih umjetnosti
Univerziteta Crne Gore, Cetinje

Dr Slobodan Raičević, redovni profesor univerziteta, u penziji

Mr Luka Rakojević, saradnik u nastavi, Fakultet umjetnosti
Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Nikola Vujošević, slikar

Ljiljana Zeković, istoričarka umjetnosti

REDAKCIJA

Dr Saša Brajović, redovna profesorica,
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Aleksandar Čililik, vanredni član CANU,
zamjenik glavnog i odgovornog urednika

Dr Maja Đurić, vanredna profesorica,
Fakultet umjetnosti Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Dr Tatjana Koprivica, naučna saradnica,
Istorijski institut, Univerzitet Crne Gore, Podgorica

Akademik Niko Martinović, glavni i odgovorni urednik

Slobodan Mitrović, arhitekta

Dr Slobodan Raičević, redovni profesor univerziteta, u penziji

Mr Luka Rakojević, saradnik u nastavi, Fakultet umjetnosti
Univerziteta Donja Gorica, Podgorica, sekretar Redakcije

Ljiljana Zeković, istoričarka umjetnosti

SAMOSTALNI SAVJETNIK U LEKSIKOGRAFSKOM CENTRU CANU

Novak Vukadinović

SARADNICI

Dr Saša Brajović, redovna profesorica,
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Aleksandar Čililik, vanredni član CANU

Dr Maja Đurić, vanredna profesorica, Fakultet umjetnosti
Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Assist. Prof. Boris Ilijanić, PhD, Faculty of Polytechnics
of the University Donja Gorica, Podgorica

Aleksandra Kapetanović, architect-conservator,
NGO "Expeditio", Kotor

Ande Kapičić, art historian

Ljiljana Karadžić, museum advisor,
National Museum of Montenegro, Cetinje

Tatjana Koprivica, PhD, research associate,
Historical Institute, University of Montenegro, Podgorica

Dragana Kujović, PhD, principal research fellow,
Historical Institute, University of Montenegro, Podgorica

Academician Tonko Maroević, member of HAZU and foreign member of CANU

Academician Niko Martinović

Anastazija Miranović, PhD, art historian,
National Museum of Montenegro, Cetinje

Slobodan Mitrović, architect

Radojica Pavićević, lieutenant colonel, retired

Svetlana Racanović, PhD, lecturer at the Faculty of Fine Arts
of the University of Montenegro, Cetinje

Professor Slobodan Raičević, retired

Luka Rakojević, MA, teaching assistant, Faculty of Arts
of the University Donja Gorica, Podgorica

Ljiljana Zeković, art historian

Valentina Živković, PhD, research fellow,
Institute for Balkan Studies of SANU, Belgrade

PROOFREADING AND TEXT CORRECTION

Jelena Bašanović-Čečović, PhD, associate with scientific title,
Institute for Language and Literature "Petar II Petrović Njegoš" CANU

PHOTO EDITOR

Professor Lazar Pejović, MA, Faculty of Fine Arts
of the University of Montenegro, Cetinje

AUTHOR OF THE LEXICON SOFTWARE SYSTEM

Professor Miloš Daković, Faculty of Electrical Engineering
of the University of Montenegro, Podgorica

GRAPHIC EDITOR

Professor Nikola Latković, MFA, Faculty of Visual Arts
of the University Mediterranean, Podgorica

LAYOUT AND PREPRESS

L Digital Ltd, Podgorica

PRESS

GOLBI d.o.o., Podgorica

CIRCULATION

500

Dr Boris Ilijanić, docent, Fakultet za politehniku
Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Aleksandra Kapetanović, arhitektkinja-konzervatorka,
NVO „Expeditio“, Kotor

Ande Kapičić, istoričarka umjetnosti

Ljiljana Karadžić, muzejska savjetnica,
Narodni muzej Crne Gore, Cetinje

Dr Tatjana Koprivica, naučna saradnica,
Istorijski institut, Univerzitet Crne Gore, Podgorica

Dr Dragana Kujović, naučna savjetnica,
Istorijski institut, Univerzitet Crne Gore, Podgorica

Akademik Tonko Maroević, redovni član HAZU i inostrani član CANU

Akademik Niko Martinović

Dr Anastazija Miranović, istoričarka umjetnosti,
Narodni muzej Crne Gore, Cetinje

Slobodan Mitrović, arhitekta

Radojica Pavićević, potpukovnik, u penziji

Dr Svetlana Racanović, predavač na Fakultetu likovnih umjetnosti
Univerziteta Crne Gore, Cetinje

Dr Slobodan Raičević, redovni profesor univerziteta, u penziji

Mr Luka Rakojević, saradnik u nastavi, Fakultet umjetnosti
Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Ljiljana Zeković, istoričarka umjetnosti

Dr Valentina Živković, naučna savjetnica,
Balkanološki institut SANU, Beograd

LEKTURA I KOREKTURA

Dr Jelena Bašanović-Čečović, saradnica sa naučnim zvanjem,
Institut za jezik i književnost „Petar II Petrović Njegoš“ CANU

UREDNIK FOTOGRAFIJE

Mr Lazar Pejović, redovni profesor, Fakultet likovnih umjetnosti
Univerziteta Crne Gore, Cetinje

AUTOR SOFTVERSKOG SISTEMA ZA RAD NA LEKSIKONU

Dr Miloš Daković, redovni profesor, Elektrotehnički fakultet
Univerziteta Crne Gore, Podgorica

GRAFIČKI UREDNIK

Mr Nikola Latković, redovni profesor, Fakultet vizuelnih umjetnosti
Univerziteta Mediteran, Podgorica

PRELOM I PRIPREMA ZA ŠTAMPU

L Digital d.o.o., Podgorica

ŠTAMPA

GOLBI d.o.o., Podgorica

TIRAŽ

500

Ciborijum u Katedrali Sv. Tripuna, XIV v., reljefi sa scenama iz života i čuda Sv. Tripuna, Kotor

giji, kotorskom ciborijumu je najbliži trogirski s kraja XIII v., ali se ovaj u Katedrali Sv. Tripuna od njega razlikuje po izduženom i vitkom obliku. Na osnovu uočene stilske neujednačenosti, odnosno tipologije kapitela stubova ciborijuma, koji podsjećaju na kapitule oltarske bifore i pregrade u Dečanima iz četvrte ili pete decenije XIV v., kao i tipa trolisnih arkadica koji se u Kotoru ne srijeće u XIV već u XV v., pitanje tačne datacije ciborijuma ostalo je otvoreno. Ranogotički kotorski ciborijum zamijenio je stari koji je u oltaru stajao od osnivanja nove katedralne crkve Kotor 1166. Pronađen je veći broj ulomaka koji su mogli da pripadaju prethodnim ciborijumima, međutim, u nauci je ostao nerazriješen broj ciborijuma koji su prethodili postojećem, kao i njihova prvobitna lokacija. Najznačajniji sačuvani fragmenti su djelovi arkada oltarskog ciborija prvobitnog martirijuma Sv. Tripuna (prije izgradnje Katedrale, 1166) sa reljefima lavova u lovu, paunovima i bršljanima, zajedno sa djelimično očuvanim natpisima.

LITERATURA: C. Fisković, „O umjetničkim spomenicima grada Kotora“, *Slovenik SAN*, III, Beograd, 1953, 71–101; J. Maksimović, *Kotorski ciborij iz XIV veka i kamena plastika susjednih oblasti*, Beograd, 1961; J. J. Martinović, „Pokušaj rekonstrukcije ciborija kotorske Katedrale“, *PPUD*, 35 (1995), 345–355; Z. Čubrović, „O pregradnjama crkava u Kotoru tokom 15. vijeka“, *Arhivski zapisi*, II, Cetinje 1996, 154–164; I. Stevović, „Sveti Andrija u kotorskom natpisu ANDREE SCI AD HONOREM SOCIORVMQ. MAIOREM“, *Zograf*, 27 (1998–1999), 23–32; N. Jakšić, „Predromanički reljefi 9. stoljeća iz

Kotora“, *PPUD*, 38 (1999–2000), 129–150; P. Vežić, „Ciboriji ranoga srednjeg vijeka u Kotoru“, *PPUD*, 39 (2001–2002), 91–122; M. Čanak-Medić, Z. Čubrović, *Katedrala Svetog Tripuna u Kotoru*, Kotor, 2010; J. Lalošević, „Prilog proučavanju kotorskog ciborija: nastanak, izgradnja i tvorac“, *Istorijski zapisi*, LXXXIX, 3–4 (2016), 171–184; M. Gogić, „Prilog proučavanju ciborijuma iz sakristije katedrale Sv. Tripuna posvećenog Petilovrijenjcima“, *Istorijski zapisi*, XC, 1–2 (2017), 7–36. v. Živković

KOTOR, Crkva Sv. Ane, arhitektura, slikarstvo, anonim (XIII, XIV, XV v.). Crkva je prvobitno bila jednobrodna, podijeljena pilastrima na tri traveja nejednake dužine i sa polukružnom apsidom. Nad uskim pravougaonim srednjim travejom nekada je stajala kupola. Zapadni i istočni travej zasvedeni su poluoblíčastim podužnim svodom, prelomljenim u tjemenu. Na pročelju je izveden rasteretni srpasti slijepi luk. Na osnovu stilskih obilježja arhitektonskih elemenata, pretpostavlja se da je izgrađena krajem XII ili početkom XIII v., u vrijeme graditeljskog procvata u Kotoru. Prostrani zapadni travej, friz slijepih arkada i naizmjenično redanje ružičastog i sivog kamena na fasadama, blizak je arhitektonskim osobenostima →Crkve Sv. Marije Koledate, dok se paralele za slijepi luk na pročelju mogu naći na →Crkvi Sv. Luke. U narednim vjekovima crkva je imala nekoliko obnova. Najobimnija se dogodila nakon nekog od razornih zemljotresa 1537, 1563. ili 1667. i tada je sakristija produžena prema zapadu, postavši sjeverni brod spojen sa starijim jednobrodnim jezgrom crkve u jedinstven prostor, dok je svod zamijenio srušenu kupolu. Sredinom XIX v. nad pročeljem je izveden zvonik na preslicu, a unutrašnjost je prealterisana. Crkva, u novije vrijeme posvećena Sv. Ani, tokom svoje istorije nekoliko je puta mijenjala titulara. Najprije je bila posvećena Sv. Martinu, čineći dio ženskog benediktinskog manastira, a potom je krajem XV v. postala sjedište bratovštine mesara i posvećena je Sv. Venerandi. Na pročelju se nalaze fragmenti predstave Sv. Hristofora velikih dimenzija sa ćirilčkom signaturom iz sredine XIV v. Starijem sloju živopisa pripada i oštećena figura svetiteljke na južnom pilastru u glavnom brodu. Bolje očuvane su freske iz druge polovi-

ne XV v. Na istočnom zidu uz oltarsku apsidu su Sv. Katarina Sijenska sa stigmatima zlatne boje i Sv. Martin obučen u biskupsku odoru. Ispod ovih predstava su molitveni natpisi Katarine i Maruše, koje se obraćaju svecima čija imena nose da mole za njih. Na južnom zidu središnjeg traveja sačuvane su donje polovine dvije predstave: Bogorodica na prestolu i njoj okrenut Sv. Franjo u sceni zadobijanja stigmata. U sjevernom brodu nalazi se gotovo potpuno uništena predstava Sv. Sebastijana, od koje su danas vidljive samo strijele. Na freskama iz druge polovine XV v. zapažaju se stilske karakteristike zrele gotike i slikarski manir blizak krugu → Lovra Dobričevića.

LITERATURA: C. Fisković, „O umjetničkim spomenicima grada Kotora“, *Споменик САН*, CIII, Београд, 1953, 71–101; В. Кораћ, „О монументалној архитектури средњовековног Котора“, *Споменик САН*, CV, Београд, 1956, 147–163; Р. Вујићић, „О повооткривеним фрескама у цркви Св. Ане у Котору“, *Вока*, 15 (1983), 423–435; З. Чубровић, „Нови налази на цркви св. Ане у Котору“, *ГПМК*, XXXIII–XXXIV (1985–1986), 109–114; М. Чанак-Медић, *Архитектура Немањиног доба II*, Београд, 1989; Т. Бућин Кријешторац, „О првобитној посвети цркве Свете Ане у Котору“, *ГПМК*, XLVII–XLIX (1999–2001), 139–157; В. Živković, „Freske iz XV veka u kotorskoj crkvi Svete Ane. Ikonografska analiza“, *Zograf*, 28 (2000–2001), 133–138; J. J. Martinović, „Oko ubikacije i dedikacije crkve Svetog Martina u Kotoru“, *ГПМК*, L (2002), 427–436; В. Živković, „The Healing Power of Images and Words: Venetian Influence on the Veneration of Saints in Fifteenth-Century Kotor“, *Saints, Miracles and the Image. Healing Saints and Miraculous Images in the Renaissance*, eds. S. Cardarelli – L. Fenelli, Brepols, 2018, 131–146.

v. Živković

←

Crkva Sv. Ane, freska sa predstavom Sv. Martina i molitvenim natpisom, XVv., Kotor

←←

Crkva Sv. Ane, Kotor

Leksikon likovne umjetnosti Crne Gore

Kotor, Crkva Sv. Ane, arhitektura, slikarstvo, anonim (XIII, XIV, XV v.). Crkva je prvobitno bila jednobrodna, podijeljena pilastrima na tri traveja nejednake dužine i sa polukružnom apsidom. Nad uskim pravougaonim srednjim travejom nekada je stajala kupola. Zapadni i istočni travej zasvedeni su poluobličastim podužnim svodom, prelomljenim u tjemenu. Na pročelju je izveden rasteretni srpasti slijepi luk. Na osnovu stilskih obilježja arhitektonskih elemenata, pretpostavlja se da je izgrađena krajem XII ili početkom XIII v., u vrijeme graditeljskog procvata u Kotoru. Prostrani zapadni travej, friz slijepih arkada i naizmjenično ređanje ružičastog i sivog kamena na fasadama, blizak je arhitektonskim osobenostima → [Crkve Sv. Marije Koledate](#), dok se paralele za slijepi luk na pročelju mogu naći na → [Crkvi Sv. Luke](#). U narednim vjekovima crkva je imala nekoliko obnova. Najobimnija se dogodila nakon nekog od razornih zemljotresa 1537, 1563. ili 1667. i tada je sakristija produžena prema zapadu, postavši sjeverni brod spojen sa starijim jednobrodnim jezgrom crkve u jedinstven prostor, dok je svod zamijenio srušenu kupolu. Sredinom XIX v. nad pročeljem je izveden zvonik na preslicu, a unutrašnjost je prealterisana. Crkva, u novije vrijeme posvećena Sv. Ani, tokom svoje istorije nekoliko je puta mijenjala titulara. Najprije je bila posvećena Sv. Martinu, čineći dio ženskog benediktinskog manastira, a potom je krajem XV v. postala sjedište bratovštine mesara i posvećena je Sv. Venerandi. Na pročelju se nalaze fragmenti predstave Sv. Hristofora velikih dimenzija sa ćirilicom signaturom iz sredine XIV v. Starijem sloju živopisa pripada i oštećena figura svetiteljke na južnom pilastru u glavnom brodu. Bolje očuvane su freske iz druge polovine XV v. Na istočnom zidu uz oltarsku apsidu su Sv. Katarina Sijenska sa stigmatima zlatne boje i Sv. Martin obučen u biskupsku odoru. Ispod ovih predstava su molitveni natpisi Katarine i Maruše, koje se obraćaju svecima čija imena nose da mole za njih. Na južnom zidu središnjeg traveja sačuvane su donje polovine dvije predstave: Bogorodica na prestolu i njoj okrenut Sv. Franjo u sceni zadobijanja stigmata. U sjevernom brodu nalazi se gotovo potpuno uništena predstava Sv. Sebastijana, od koje su danas vidljive samo strijele. Na freskama iz druge polovine XV v. zapažaju se stilske karakteristike zrele gotike i slikarski manir blizak krugu → [Lovra Dobričevića](#).

Crkva Sv. Ane, Kotor

Literatura: C. Fisković, „O umjetničkim spomenicima grada Kotora”, *Споменик САН*, СIII, Београд, 1953, 71–101; В. Кораћ, „О монументалној архитектури средњовековног Котора”, *Споменик САН*, CV, Београд, 1956, 147–163; Р. Вујић, „О новооткривеним freskama у цркви Sv. Ane у Котору”, *Вока*, 15 (1983), 423–435; З. Чубровић, „Нови налази на цркви св. Ане у Котору”, *ГПМК*, XXXIII–XXXIV (1985–1986), 109–114; М. Чанак-Медић, *Архитектура Немањиног доба II*, Београд, 1989; Т. Бућин Кријешторац, „О првобитној посвети цркве Свете Ане у Котору”, *ГПМК*, XLVII–XLIX (1999–2001), 139–157; В. Живковић, „Freske из XV века у которској цркви Свете Ане. Иконографска анализа”, *Зограф*, 28 (2000–2001), 133–138; Ј. Ј. Маринковић, „Око убикације и дедикације цркве Светог Мартина у Котору”, *ГПМК*, L (2002), 427–436; В. Живковић, „The Healing Power of Images and Words: Venetian Influence on the Veneration of Saints in Fifteenth-Century Kotor”, *Saints, Miracles and the Image. Healing Saints and Miraculous Images in the Renaissance*, eds. S. Cardarelli – L. Fenelli, Brepols, 2018, 131–146.

